

НАЗВИ ВЕСІЛЬНОЇ ОБРЯДОВОСТІ В ДІАЛЕКТНИХ СЛОВНИКАХ ПІВДЕННО-ЗАХІДНОГО НАРІЧЧЯ

Анотація. У статті здійснено лексико-семантичний, словотвірний та ареалогічний аналіз весільних назв у діалектних словниках південно-західного наріччя. Зокрема, проаналізовано назви матеріальних елементів весільного обряду, назви учасників весілля і назви весільних обрядодій.

Ключові слова: обрядова назва, наріччя, говір, обрядодія, семантика, семема.

Обрядові назви – надійний матеріал для дослідження розвитку мови, історії духовної культури народу. Родинна обрядовість українців відображена в працях етнологів, фольклористів, лінгвістів. Серед мовознавців весільну лексику гуцульських говірок досліджував М. Бігусяк, середньонадніпрянських – Н. Грозовська, степових – В. Дроботенко, східнословобожанських – І. Магрицька, польських – П. Романюк, бойківських – Н. Хібеба, буковинських – Ю. Руснак, закарпатських – І. Нібак, О. Миголинець, подільсько-буковинсько-наддністрянського суміжжя – О. Жвава. Менше уваги приділено вивченню лексики родильного і поховального обрядів (праці Г. Аркушина, М. Бігусяка, В. Дроботенко, М. Жуйкової, В. Конобродської, Л. Хомчак, Т. Тищенко, І. Нібак та ін.).

Належне місце займають обрядові назви в діалектних словниках південно-західного наріччя. Найбільш яскраво представлена тут лексика родинної (передусім весільної) та календарної обрядовості, яка викликає науковий інтерес мовознавців. Зокрема, весільна лексика «Словника буковинських говірок» стала предметом аналізу в науковій статті Н. Гуйванюк.

Об'єктом нашого дослідження є лексична система південно-західного наріччя, репрезентована в діалектних словниках.

Предмет дослідження – семантична та словотвірна структура назв весільної обрядовості.

Мета наукової статті – семантичний, словотвірний та ареалогічний аналіз весільних назв у говорах південно-західного наріччя (на матеріалі діалектних словників).

Джерельною базою нашого дослідження є понад 500 весільних назв, вилучених шляхом суцільного відбору з 8 словників (див. список назв джерел та літератури), які репрезентують більшість говірок південно-західного наріччя: гуцульський, бойківський, буковинський, наддністрянський, лемківський і закарпатський. Усі обстежені нами словники є диференційними, оскільки подають мовні явища, відмінні від літературних, чим і пояснюються лакуни в описах багатьох обрядоназв.

У складі назв **весільного обряду** ми зафіксували такі лексико-семантичні групи: 1) назви матеріальних елементів весільного обряду; 2) назви учасників весілля; 3) назви весільних обрядодій.

1. Назви матеріальних елементів весільного обряду

Серед назв матеріальних елементів весільного обряду в південно-західному наріччі багато лексем, які функціонують і в південно-східному та північному діалектних ареалах. Так, фату нареченої майже в усіх південно-західних говорах називають однаково: гуц. *велон* (*вельон*) [Нег., с. 34], бойк. *вельон* [Он., I, с. 89], бук. *велян*, *вєлін*, *вельон*, рідк. *вілін* [СБГ, с. 48], лемк. *вельон* [Пир., с. 39], що є західнослов'янським запозиченням. Тільки в закарпатському говорі – це назва німецького походження *шлайер* [Саб., с. 422]. Крім того, на Буковині також побутують вузьколокальні лексеми *рідєньте* [СБГ, с. 456], *уол* [СБГ, с. 568] та *шида* [СБГ, с. 662], переважно румунського походження, а в лемків – *заслонка* [Пир., с. 105] – суфіксальний дериват від *заслонити*.

Як відомо, в українців, окрім фати, було чимало інших весільних головних уборів. Відрадно, що багато цінних лексем, частина з яких уже застаріла, фіксують обстежені нами словники: гуц. *чільце* 'весільний головний убір молодої' [ГГ, с. 212], утворена суфіксальним способом від псл. *чоло* [ЕСУМ, VI, с. 330], заст. *каптур* 'жіночий головний убір, який одягали нареченій наприкінці весілля' [Нег., с. 89] тюркського походження [ЕСУМ, II, с. 377]; закарп. *коруна* 'вінець' [Саб., с. 151]; лемк. *чўпец* 'очіпок, головний убір заміжніх жінок' [Пир., с. 343], що сягає псл. *сьрьс*, похідне від дієслова *сьрпiti* / *сьрpati* з первісним значенням «те, що чіпляють»; значення «головний убір» є вторинним [ЕСУМ, VI, с. 296], пор. *очепіны* 'весільний обряд одягання чепця молодій' [Пир., с. 222].

Словники південно-західного наріччя фіксують чимало назв на означення інших весільних атрибутів, зокрема жіночих прикрас, елементів декору тощо: гуц. *вінок* 'весільний атрибут у формі ліщинового горіха (зшиті червоною ниткою 9 листків барвінку або мирти, загорнуті в *позліток*; шиють у суботу перед весіллям; у день весілля кріплять *кнігїні* до *велона*, а *кньїзєви* до лацкана; знімають перед тим, як *завивати* *молоду* і зашивають у подушку молодят. Якщо ці вінки кинути у *крутіш*, пара розлучиться) [Нег., с. 39]; *чўлок* 'прикраса,

яку *кнігіні* одягає на голову під час весілля' [Нег., с. 185], метатизоване запозичення з польської мови (пол. *czółko*) [ЕСУМ, VI, с. 353]; *штингіркі* 'шилінові хустки на плечах нареченої' [Нег., с. 190], див. *шиліновий* 'виготовлений із тонкої квітчастої вовняної тканини' [Нег., с. 186]; бук. *струц* 'невелика весільна квітка, яку чіпляють гостям' [СБГ, с. 529], заст. *колán* 'прикраса голови молодої (шовкова трава, пришита до невеличкого обруча з картону)' [СБГ, с. 217]. Див. *колán* 'вовняна або бавовняна пов'язка у вигляді широкої стрічки', можливо, запозичене з сербохорватської мови (переселенців із Югославії) [ЕСУМ, II, с. 507]; закарп. *гусош* 'одна з монет, якими прикрашали вінок молодої або виготовляли намисто' [Саб., с. 55] (запозичення з угор. *huszas* 'монета в двадцять крейцерів' [ЕСУМ, I, с. 625]), *шнілка* 'спеціальна приколка (прикраса) у весільному вінку молодої' [Саб., с. 423] – демінутивне утворення від голл. *spil* «вісь, стержень» [ЕСУМ, VI, с. 462], що в говірку ввійшло через посередництво літ. укр. мови; лемк. *ружка* 'весільний букет' [Пир., с. 276] польськ. походження та ін.

Із-поміж назв весільного одягу та його елементів у словниках зафіксовано: гуц. *опанчый* 'чоловічий або жіночий верхній довгий одяг із грубого домотканого сукна для *кнйіза* і *дружбів*, *кнігіні* і *дружок* (чорного або сірого кольору; одягають у четвер напередодні весілля, у ньому просять на весілля)' [Нег., с. 126] – запозичення з турецької або кримськотатарської мови [ЕСУМ, IV, с. 196]; бук. *червона сорочка 'весільна жіноча сорочка' [СБГ, с. 639], *шервіт* 'вишита полотняна хустина, яку подають під час сватання старостам і двірникам' [СБГ, с. 661] – запозичення з рум. мови [ЕСУМ, VI, с. 407], *шеренька*, *ширінка*, *ширінка*, *ширінка*, *ширінка*, *ширінка* 'маленька хусточка, яку дарує наречена нареченому' [СБГ, с. 661] – демінутиви від *ширинá* 'хустина', утвореного лексико-семантичним способом [ЕСУМ, VI, с. 419], заст. *рікля*, *рікля* 'вид старовинної спідниці, переважно квітчастої, для нареченої' [СБГ, с. 457]. Див. *рікля* 'старовинний жіночий костюм з декольте', запозичене з німецької мови [ЕСУМ, V, с. 95].

Сему 'весільні подарунки' в усіх говорах південно-західного наріччя представляє праслов'янська лексема *дарі(ы)*, яка відрізняється семантичними відтінками та граматичним оформленням: гуц. *дар* 'речі особистого користування, що даються в придане', *дарі* 'весільні подарунки; *дарувати дари* – обдаровувати молодих на весіллі' [ГГ, с. 55], *дарі* 'подарунки, які роздає молода родичам молодого, старостам, кухарці' [Нег., с. 60], бойк. *дарі* 'подарунки' [Он., I, с. 204], бук. *дар* 'весільний подарунок' [СБГ, с. 89], закарп. *дары* 'подарунки на традиційному весіллі від родини молодого родині молодої' [Саб., с. 60]. У гуц. гов. вживається також іменник *приніс* 'те, із чим приходять на весілля (горілка, цукор, торт, *стручень*, цукерки тощо)' [Нег., с. 144] – нульсу-

фіксальне утворення від *приносити*, а в бойк. – багатозначне *балець* '3 м. фабричного полотна на весільний подарунок'; 'весільний подарунок, який дає молода родичам молодого'; 'сувій полотна, що його отримує мати молодого від молодої' [Он., I, с. 41], що запозичене з румунської мови [ЕСУМ, I, с. 127].

Посаг, придане, які, як правило, дають нареченій, у гуц., бойк., бук. і лемк. говорах називають *віно* [П., Г., с. 25; Нег., с. 39; Он., I, с. 129; СБГ, с. 57; Шило, с. 75], у лемк. – *в'яно* [Пир., с. 54], а в закарп. – *часть* [Саб., с. 422]. Усі ці лексеми мають праслов'янське походження [ЕСУМ, I, с. 401; VI, с. 284]. Крім того, у бойків побутовують назви *дарізна*, *дарізнина* 'речі, предмети особистого користування, які молода одержує як придане' [Он., I, с. 204], утворені суфіксальним способом від *дар*. У словнику буковинських говорів подано також заст. *виправа* 'придане' [СБГ, с. 50], утворене нульсуфіксальним способом від *виправляти* (тобто виряджати наречену). Див. діал. *виправляти* 'виряджати кого-небудь кудись' [СУМ, I, с. 459].

Весільне деревце, яке традиційно прикрашають українці, має назви: гуц. *деревце* 'верхівка хвойного дерева, прикрашена стрічками та штучними квітами, яку приносять свати на весілля' [Нег., с. 61], 'обрядове весільне деревце' [ГГ, с. 57].

Для номінації різновидів весільного хліба в говорах південно-західного наріччя існує ціла низка лексем, окремі з яких уже архаїзувалися: бойк. *коровай* 'великий буханець хліба, печений на весілля; його саджав у піч дружба; весільний хліб' [Он., I, с. 378]; гуц. *короговай* 'коровай' [Нег., с. 98]; наддністр. *карвай*, *карваль*, *короваль* 'коровай' [Шило, с. 138, 149]), що походить від псл. *korva «корова» і зумовлене, очевидно, поширеною в слов'ян подібністю обрядових булочних виробів до голови корови з рогами [ЕСУМ, IV, с. 98]; гуц. *колáч* 'обрядовий калач, який пекли на весілля, на поминки або на Різдво' [ГГ, с. 98; П., Г., с. 55], що сягає псл. *kolačь* «печений хліб круглої форми», похідне утворення від *kolo* «коло» [ЕСУМ, II, с. 348], *стручень* 'плетений хліб із борошна вищого гатунку, що випікають на весілля' [Нег., с. 164], що запозичено з пол. *strucel*, *strudel* німецького походження [ЕСУМ, V, с. 451]; буков. *жéнва*, *тéнва* 'весільний калач' [СБГ, с. 111, 542] румунського походження; закарп. *кныш* 'обрядовий пиріг із кислого тіста, що готувався на традиційне весілля' [Саб., с. 145] – запозичення з грецької мови [ЕСУМ, II, с. 474], заст. *верчєник* [Саб., с. 37] – суфіксальне утворення від *вергити, незасвідченого варіанта дієслова *верзті* «плекти» [ЕСУМ, I, с. 352], заст. *колáч из д'іров* 'обрядова кругла весільна хлібина з отвором усередині' [Саб., с. 147].

У наддністрянському словнику фіксується обрядова назва *мáченка* 'густа маса зі зварених і розтертих грушок (подають, зазвичай, на весіллі)' [Шило, с. 171], утворена суфіксальним способом

від дієслова *мачати*. В інших говорах південно-західного наріччя ця назва має іншу семантику і позбавлена ритуальності: пор. закарп. *мачанка* 'напіврідка страва з яєць, борошна, сметани, молока' [Саб., с. 169], гуц. *мач'инка* 'страва, розтоплена жиром (бринза, яєчня тощо)' [П., Г., с. 100], бук. *мачанка* 'вид коржа, що подається до м'ясних страв' [СБГ, с. 283]. Див. літ. *мачанка* «страва із сиру та сметани» [СУМ, IV, с. 656], наддністр. *мачинка*, *мачінка* «розтертий сир зі сметаною» [Шило, с. 171].

2. Назви учасників весілля

Дівчину шлюбного віку в усіх говорах південно-західного наріччя називають: гуц. *відданицю*, *відданицю*, *на відданю* [П., Г., с. 23; Нег., с. 37], бойк. *відданиця* [Он., I, с. 119], бук. *відданиця* [СБГ, с. 53], закарп. *від(од,уд)даниця*, лемк. *на выданию* [Пир., с. 42]. Усі назви мотивовані дієсловом *віддавати* (*віддати*). Див. літ. розм. *відданиця* т.с. [СУМ, I, с. 578].

Нареченого і наречену під час весілля в гуц., бойк., буков. гов. називають: *кнъизь* і *кнігіні* [Нег., с. 94], *кнігіня* (*кнігіні*, *кнігіні*) [ГГ, с. 97], *кн'агін'а* *кн'ігін'і* [Он., I, с. 361], заст. *князь*, *кнезь* і *княгіня*, *княгінє* [СБГ, с. 213]; у закарп. *молодця* [Саб., с. 175]. Хоча зрозуміло, що паралельно вживають і назви *молодий*, *молода*, які не потрапили до словників, оскільки є літературними [СУМ, IV, с. 786]. Гуцули для означення нареченої з друзками та нареченого з друзками (під час весілля) послуговуються множинними формами *кнігіні* та *кнізі* [Нег., с. 94].

У лексико-семантичній групі назв учасників весілля по всій Україні функціонують повні та неповні лексичні паралелі, утворені від псл. *drugъ 'товариш, приятель' [ЕСУМ, II, с. 133–134]. Зокрема, семему 'товариш молодого, що бере участь у весільному обряді' в більшості говорів південно-західного наріччя презентує лексема *дружба*, яку чомусь знаходимо тільки у словнику буковинських говірок [СБГ, с. 104] та в І. Сабадоша [Саб., с. 90], хоча похідні від неї в деяких обстежених нами джерелах є: гуц. *дружбити*, *дружбарити* 'бути дружбою на весіллі' [ГГ, с. 64; Нег., с. 65]; бойк. *дружбун'о* 'дружка', *дружчити* 'бути дружбою або дружкою' [Он., I, с. 119]; бук. *піддружба* 'молодший весільний дружба', *піддружка* 'молодша весільна дружка' [СБГ, с. 418]; наддністр. *півдружба* 'молодий хлопець на весіллі' [Шило, с. 201]. Можливо, укладачі словників не звернули увагу, що це діалектизм (пор. *дружба*², и, чол., заст., діал. 'т.с.' [СУМ, IV, с. 786]). Крім того, в бойк. гов. зі значенням 'товариш молодого (жениха), який є головним розпорядником весілля; шафер' вживаються також назви *бойарин*, *бойарец'*, *бойаройке* [Он., I, с. 69].

На означення весільної дружки в багатьох регіонах України вживають назву *світілька*, яка, однак, має семантичні відмінності в південно-західних говорах: гуц. *світілька* (*світівка*) 'дружка, яка

тримає при шлюбі свічку за плечима молодих' [ГГ, с. 168]; бук. *світівка* 'старша дівчина на весіллі з боку жениха (молодша сестра або близька родичка)', 'дружка молодого', 'дівчина-підліток, яка підтримує кінці фати молодої на весіллі' [СБГ, с. 480]; наддністр. *світілька* 'весільна дружка нареченого' [Шило, с. 236]. У бойк., закарп. і лемк. гов. така лексема відсутня.

Весільних гостей у говорах південно-західного наріччя називають: гуц. *сваті* 'весільні гості кнъизя або кнігіні' [Нег., с. 155–156]; лемк. *сватба* 'весільні гості' [Пир., с. 279]; закарп. *свал'баш*, *свал'башка* 'учасник (учасниця) весілля', 'зневаж. чоловік (або жінка), що полюбляє гуляти на весіллях' [Саб., с. 327].

Знаходимо цілий ряд спільнокоренових назв осіб із різним семантичним нашаруванням: гуц. *свахі* 'жінки, які співають весільні пісні' [Нег., с. 156]; бойк. *свати* (мн. *сватове*) 'батько жениха або нареченої', 'батько зятя або невістки (загальне)'; 'людина, яка разом з батьком жениха приходять до батьків дівчини на "згоду"', *сватіч* 'людина, яку батько жениха дослав до батьків нареченої довідатися, чи можна приходити на "згоду"', 'людина, яка разом з батьком молодого в 1 або 2 тижні після "згоди" виторгує в батьків молодого додаток до приданого' [Он., II, с. 205]; наддністр. *сваток* 'весільний посланець молодої' [Шило, с. 235]; закарп. *сватіч* 'чоловік, який за дорученням жениха сватає обрану дівчину' [Саб., с. 327].

Весільних батька і матір зазвичай називають: гуц., бук. *батько* [ГГ, с. 22; СБГ, с. 26], бук. *нанашка* і *нанашко*, *нанашул* [СБГ, с. 315], *батькова* 'дружина весільного батька' [СБГ, с. 26]. Помічники весільних батьків – це бук. *підбатько*, *підбатьковий*, *підбатькова*, *підматка* [СБГ, с. 416].

Розпорядника на весіллі називають: бойк. *староста*, *старостойко*, *старосточко*, *бранський староста* 'весільний староста молодого' [Он., II, с. 250; I, с. 69]; закарп. *широкый* [Саб., с. 420]. У бойків, крім того, розділені обов'язки *старости весільного*, який відповідає за дотримання весільних формальностей, і *старости домового*, який слідкує за порядком на весіллі та частуванням гостей.

Сема 'жінка, яка, добре знаючи весільні обряди, порядкує на весіллі' виражена лексемами: бойк. *сваха*, *свашка*, *старос'ц'іна* 'найстарша сваха на весіллі' [Он., II, с. 206, 250].

Сема 'кухарка на весіллі' має назви: закарп. *сокачка* [Саб., с. 337], лемк. *сукачка* [Пир., с. 296], утворені суфіксальним способом від угор. *szakács* 'кухар' [ЕСУМ, V, с. 344].

Інші численні назви учасників весільного обряду в південно-західному наріччі диференційовані за роллю, яку виконують: бук. *вата*, *ватаг* 'товариш молодого або молодої на весіллі', *кодаш* 'родич молодого або молодої, який править кінцями під час весільного ходу', запозичені з тюрк. мов [ЕСУМ, I, с. 339; II, с. 490], *чоповий* 'людина, яка

відповідає на весіллі за напої» [СБГ, с. 48, 215, 649] (назва пов'язана з псл. *чп* «дерев'яна пробка для закупорювання отвору» [ЕСУМ, VI, с. 330]); наддністр. *раїбїда* 'той, хто сватає молодих; сват' [Шило, с. 223] (складне утворення з іронічним змістом від *раяти* «радити» і *бїда*); закарп. *баранїцї* 'маленький хлопчик, якого дають потримати на весіллі молодій, щоб вона народжувала тільки хлопчиків', *прїступка* 'на весіллі подруга молодої з родини молодого' [Саб., с. 20, 286] тощо.

3. Назви весільних обрядодїй

Ця семантична група в говорах південно-західного наріччя є найчисленнішою за одно- та двослівними засобами вираження.

Г. Шило зафіксував у наддністр. гов. обрядові фраземи *сидїти на коритї* 'чекати своєї черги на заміжжя (коли є кілька доньок у батьків)' [Шило, с. 149] та *пїдвернути пїд корито* 'вийти заміж швидше, аніж старша сестра' [Шило, с. 149].

Обряд знайомства батьків молодого (молодої) з житлом, господарством своїх майбутніх сватів має всього кілька репрезентантів: бойк. *обзїр, обзїрни* [Он., II, с. 5]; бук. *обзїри, обзїрини* [СБГ, с. 348]; наддністр. *убзїрини* [Шило, с. 259]; див. ще надсян. *о'бзїрини, ро'згл'адини* [Гл., с. 121]. Усі назви мотивовані відповідними дієсловами.

Обрядодїя 'справляти заручини' репрезентована переважно двослівними номенами: бойк. *свїтати дївку* [Он., II, с. 205]; бук. *запївати слїво* [СБГ, с. 138], *добїти слїво* [СБГ, с. 500-501].

У бойків знаходимо фразему *прикїтїти брїндзу* 'дїстати гарбуза', 'одержати відмову' (Он, II, с. 139).

Обряд сватання і заручин у говорах південно-західного наріччя має назви: бойк. *згїда, згїдини, згїдинки, дїсватки, зал'їти, заруковїни, заручини, заручинки* [Он., I, с. 205, 229, 275, 285]; *лагїдня* [СБГ, с. 249]; наддністр. *зальїти, свїдїбини, свїйба, свїльбини* [Шило, с. 122, 234]; закарп. *сватанкї* [Саб., с. 327]. На Буковині окремий етап сватання, при якому батьки молодих обмінюються хлібом, тобто дають згїду на одруження дїтей, і застїлля, яким цей обряд завершується, називають *хлїбїни* [СБГ, с. 612].

Сему 'домовитися про весїлля' репрезентують переважно двослівні номені: бук. *дїти слїво, пїти слїво* [СБГ, с. 500-501], а сама домовленість між батьками наречених про день весїлля, подарунки тощо представлена назвами бук. *договїр, злагїда, слїво* [СБГ, с. 98, 167, 500-501]; наддністр. *слївїни* з дещо відмінним значенням – 'домовленість молодих про час весїлля' [Шило, с. 242].

На Буковині є також звичай гуляння в молодїй напередоднї весїлля, який називають *заводїни*, а відповідна дїя має назву *заводїтїси (-са)*, док. *завїстїси (-са)* 'брати участь у заводїнах' [СБГ, с. 126].

Передвесїльні обрядодїї найбільш диференційовані в бойків: *згїда* 'передшлюбний договїр'

[Он, I, с. 177], *рукївини* 'угода між сватами, мета якої домовитися в справї приданого', 'гостина пїсля заручин' [Он, II, с. 196], *сватїня, свїтанка, свїтанк'є* – 'гостина в батьків нареченої пїсля "згїди" перед шлюбом, пїд час якої батько жениха домовляється про збїльшення приданого або впевнюється в його реальностї', 'окремий церемонїал, вїдмінний від "згїди", *свїти* 'вїдвїдини батьків дївчини посланцем батьків жениха довїдатися, чи вони погоджуються на "згїду" [Он, II, с. 205]; *ломаний вечїр* 'вечїр, коли молода з дружокою запрошують знайомих на весїлля' [Он, I, с. 114].

Привселюдне оголошення священиком у церкві про майбутнїй шлюб має репрезентанти: бойк. *їповїди* [Он., II, с. 22]; гуц. *їглашкї* [ГГ, с. 137], *зїповїди* [Нег., 75]; закарп. *їголошкї* [Саб., с. 214], мотивовані відповідними дієсловами. Див. надсян., наддністр. *зїпо'в'їди, їпо'в'їди, їпо'в'їдї, зїпо'в'їм' т.с.* [Гл., с. 121].

Весїлля в бїльшостї говорів південно-західного наріччя називають: бойк., бук. *свїдїба, свїтїба* [Он., II, с. 204; СБГ, с. 478]; закарп. *свал'ба* [Саб., с. 327]; наддністр. *свайба, свадїбїни, свайбїни* [Шило, с. 234]. На базї цих назв утворилися похїднї закарп. *свал'бовїти, свал'бован'є* 'справляння весїлля чи гуляння на ньому' [Саб., с. 327].

Частина весїльного обряду, коли молодий їде до молодїй, щоб вести її до шлюбу, в бойк. гов. називають *обїрини* [Он., II, с. 10].

Сема 'спївати на весїллі обрядовї пїснї' в усіх говорах південно-західного наріччя представлена всього двома назвами: гуц. *лїдкати* [ГГ, с. 108]; бойк. *лїдкати, лїткати* [Он., I, с. 402]; бук. *лїдкати, лїткати, свашкувати* [СБГ, с. 249, 479]; лемк. *латкїти* [Пир., с. 157]; закарп. *лїткати, лїткан'є* 'спївання весїльних пїсень пїд час виготовлення вїнкїв для молодих, заплїтання молодїй тощо' [Саб., с. 158]. Цю весїльну пїсню називають *лїтканка* (< *лїткати*) або ж *курїнт, курїнта* [Он., I, с. 396, 402] – остання запозичена з французької мови за посередництвом польськїй [ЕСУМ, III, с. 151].

Обрядодїю 'офїційно реєструвати шлюб' репрезентують назви: бук. *спїсувати, списїти* [СБГ, с. 511], *їти до спїсу* 'їти до загсу' [СБГ, с. 511]. Усі ці назви мотивовані дієсловом *писїти*, оскїльки пїд час реєстрацїї шлюбу молодята ставлять свої пїдписи. Пор. закарп. *роспїсоватїса* [Миг., с. 58], бук. *роспїсуватїси* [Рус., с. 10], схїднослов.-б. *розпїсуван':а* [Маг., с. 127] 'т.с.'.

Обрядодїя 'благословляти наречених перед вїнчанням (про батьків нареченого)' на Гуцульщинї представлена фразевою *бїти поклїни* [Нег., с. 25].

Шлюбний церковний обряд вїнчання по всїй Українї так і називають, проте в дїалектних словниках це слово майже не фіксується, бо є загальноживаним. Див. гуц. *вїнч'їн'ї(є)* [Бїг., с. 129], *вїнчїтїса* [П., Г., с. 25]; бук. *вїнчїтїси, звїнчїтїси* [Рус., с. 10]; надсян., наддністр. *вїнчан'є* [Гл., с. 122]; закарп. *вїнчан'є, вїнчанкї* [Саб., с. 39].

Ціла низка назв обрядодій мотивована назвами осіб, які виконують різну роль під час весільних церемоній: гуц. *дру́жбити, дру́жбáрити* 'бути дружною на весіллі' [ГГ, с. 64; Нег., с. 65]; бойк. *дру́жчити* 'бути дружною або дружкою', *ста́ростити* 'бути весільним старостою' [Он., I, с. 119; II, с. 250]; бук. *батькувати* 'бути весільним батьком', *свашкувати* 'бути свашкою на весіллі' [СБГ, с. 26, 479].

На Гуцульщині існує звичай грати марш, тобто *пригравати*, гостям, які прийшли на весілля [Нег., с. 144].

Обрядодію, під час якої перекривають рух на дорозі, якою везуть наречену, з метою викупу, гуцули називають *залóга* [Нег., с. 74], що пов'язане з дієсловом *лежати* [ЕСУМ, III, с. 212].

Семему 'давати придане, посаг' представляє у бук., наддністр. гов. лексема *вінувати* [Шило, с. 75; СБГ, с. 52], мотивована словом *віно* 'придане, посаг' псл. походження. Див. ще бойк. фразему *висватати віно* 'отримати придане' [Он, I, с. 108].

Обрядодія 'дарувати молодих на весіллі' представлена лексемами: бук. *вита́ти, частувати, чистувати* [СБГ, с. 50, 637], а сам цей обряд має назви: бук. *пóвниця* [СБГ, с. 435], *пропій* [СБГ, с. 446]. Однак закарп. *прупу́й* означає 'похід родини молодої з подарунками до родини молодого під час весілля' [Саб., с. 293].

Останній етап весільного обряду на Гуцульщині – *кола́чини*. Ця назва мотивована іменником *ко́лач* і вживається також для означення обряду, коли батьки віддають за свою дитину дарунок хрещеним батькам [ГГ, с. 98], хоча бук. *ко́лачини* 'гуляння у весільних батьків' [СБГ, с. 217].

Як підтвердили діалектні словники, найбагатша номінація елементів весільного, а особливо після-весільного обряду в буковинців: *хлі́бовé* 'етап весілля – гуляння в молодої на третій день' [СБГ, с. 612], *ба́тьківщини* 'гуляння у весільних батьків після закінчення весілля' [СБГ, с. 26], *ба́ччини* 'гуляння у батьків молодого або молодої після весілля, на яке запрошуються переважно літні люди' [СБГ, с. 27], *відвідини* 'частування родичів молодого у батьків молодої через тиждень після весілля' [СБГ, с. 52], *від'їдини* 'гостювання у батьків

молодої або у весільних батьків через тиждень після весілля' [СБГ, с. 53], *смі́ни* 'гостина в домі молодої через тиждень після весілля' [СБГ, с. 503]. В інших південно-західних говорах назви після-весільного обряду нечисленні: наддністр. *пересóбини* 'пригощання після весілля' [Шило, с. 197].

Отже, як свідчать результати нашого дослідження, найкраще представлена в діалектних словниках південно-західного наріччя обрядова весільна лексика (більше 50% усіх обрядоназв), слабше – поховальна, а найслабше – родильна. У кількісному плані найбільше весільних назв (понад 100) у словнику бойківських та буковинських говірок, а найменше – в лемківському та наддністрянському словнику (до 50), що пояснюється не лише обсягом джерельної бази цих словників, але й розмаїтістю етапів весільної обрядовості та їх відповідною номінацією.

Зі структурного погляду серед назв весільного обряду значну перевагу мають однослівні номени, хоча в підгрупі назв весільних обрядодій чимало пропозитивів. Ядро весільної лексики – питомі українські лексеми праслов'янського походження або ж утворені на базі праслов'янських основ переважно афіксальними способами (*обзóрини, дру́жба, дру́жка, дру́жбити, від(од,уд)дани́ця, кола́чини, від'їдини, ба́ччини* та ін.). Проте в південно-західному наріччі, з огляду на його територіальне оточення, помітний вплив інтерферентних явищ, тому простежуємо запозичення з інших слов'янських (*вéльон, ко́лан, ру́жка*) і неслов'янських мов, зокрема з румунської (*ба́лець, уо́л, ші́да, шерві́т, же́нва, те́нва*), німецької (*рі(і)кля, шла́йер*), угорської (*гу́сош*) та ін.

Спільними для всіх говорів південно-західного наріччя є, звичайно, ті назви, що вживаються і в літературній українській мові, проте вони відсутні, як відомо, в діалектних словниках диференційного типу. Тому з того, що нам удалося зафіксувати, наводимо такі: *дари, від(уд, од)даниця, свадьба, свальба, дружба, дружбити, латкати* тощо. Найбільше паралелей серед весільних назв спостерігаємо в гуц., бойк., бук. гов. (*вéлон, вé'лон, віно, кн'из', кн'игін'і, світілка (світівка)* та ін.).

СКОРОЧЕННЯ НАЗВ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

- Біг. – Бігусяк М. Із спостережень над весільною лексикою гуцульського говору / М. Бігусяк // Гуцульські говірки: Лінгвістичні та етнолінгвістичні дослідження. – Львів, 2000. – С. 125–148.
- ГГ – Гуцульські говірки. Короткий словник / Відп. ред. Я.Закревська. – Львів, 1997. – 232 с.
- Гл. – Глібчук Н. Із спостережень над весільною лексикою у наддністрянських та надсянських говірках / Н. Глібчук // Вісник Львівського університету. – Серія філологічна. – Вип. 34. – Ч. II. – Львів, 2004. – С. 120–126.
- Гуйв. – Гуйванюк Н. Лексика весільного обряду у «Словнику буковинських говірок» / Ніна Гуйванюк // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка. Серія: Філологічні науки (мовознавство): У 5 ч. – Кіровоград, 2008. – Випуск 75 (1). – С. 255–260.
- Маг. – Магрицька І. Словник весільної лексики українських східнословобожанських говірок (Луганська область) / І. Магрицька. – Луганськ: Знання, 2003. – 171 с.
- Миг. – Миголинець О. Із спостережень над лексикою власне весільного обряду в українських закарпатських говірках / Ольга Миголинець // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства: зб. наук. пр. – Ужгород, 2014. – Вип. 19. – С. 57–61.

- Негр. – Негрич М. Скарби гуцульського говору: Березові / Микола Негрич. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2008. – 224 с.
- Он. – Онишкевич М.Й. Словник бойківських говірок / М. Й. Онишкевич. – К.: Наук. думка, 1984.–Ч. 1–2. П., Г. – Піпаш Ю., Галас Б. Матеріали до словника гуцульських говірок. – Ужгород, 2005. – 266 с.
- Пир. – Пиртей П. С. Словник лемківської говірки: матеріали для словника / П. С. Пиртей. – Legnica-Wrocław, 2001. – 460 с.
- Рус. – Руснак Ю. М. Лексика родинних обрядів у буковинському діалекті: автореф. дис. ... канд. філол. наук / Ю. М. Руснак. – Чернівці, 2010. – 20 с.
- Саб. – Сабадош І. Словник закарпатської говірки села Сокирниця Хустського району / Сабадош Іван. – Ужгород: Ліра, 2008. – 480 с.
- СБГ – Словник буковинських говірок / Кол. авт., ред. Н. В. Гуйванюк, К. М. Лук'янюк Чернівці: Рута, 2005. – 688 с.
- СУМ – Словник української мови / Редкол.: Білодід І.К. [голова] та ін. – К.: Наук. думка, 1970 – 1980. – Т. 1–11.
- Шило – Шило Г. Надністрянський регіональний словник / Гаврило Шило. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2008. – 288 с.

Pyskach Olha

Names of wedding ceremony in dictionaries of southwestern dialect

Summary. The article deals with lexicological, semantic, word building and analysis of areographic wedding names in the dictionaries of Southwestern dialect. In particular, the analysis of the names of material elements of the wedding ceremony, the names of the participants and the names of wedding ceremony had done.

Key words: ritual name, talking, dialect, ceremony, semantics, sememe.

Одержано 03.02.2017 р.